

Samenwerking tussen vakvernieuwingscommissie en advieskring mens en maatschappij werpt eerste vruchten af

Tekst: Brigitte Bloem

In september 2024 is de vakvernieuwingscommissie mens en maatschappij van start gegaan met een omvangrijke en inhoudelijk complexe opdracht: het actualiseren van de examenprogramma's voor de vakken aardrijkskunde, bedrijfseconomie, economie, filosofie en geschiedenis in het voortgezet onderwijs. Doel is om binnen twee jaar tot vernieuwde conceptexamenprogramma's te komen voor alle relevante schoolsoorten en leerwegen.

De vakvernieuwingscommissie mens en maatschappij bestaat per vak uit leraren uit het vmbo, havo en vwo en vakexperts. Onder leiding van een curriculumexpert van SLO werken zij aan het actualiseren van examenprogramma's. Dionne Zeldenrijk is door SLO aangesteld als onafhankelijk procesregisseur voor het cluster mens en maatschappij. Tijdens het proces worden verschillende tussenproducten opgeleverd, die stap voor stap toewerken naar volledige conceptexamenprogramma's per vak. Deze tussenproducten bestaan uit:

- Een karakteristiek per vak: een inhoudelijke visie en kernomschrijving van het vak.
- Een raamwerk per vak: een schematische weergave van domeinen en subdomeinen.
- Een uitwerking van een selectie concepteindtermen per vak.
- Een volledige set concepteindtermen per vak, inclusief verdeling centraal examen (CE) en schoolexamen (SE).
- De uiteindelijke conceptexamenprogramma's per vak, met een toelichtingsdocument.

“We hebben veel en inhoudelijk sterke feedback ontvangen van de advieskring.”

Advieskring mens en maatschappij

Het gaat om een zorgvuldig traject, waarbij intensief wordt samengewerkt met een speciaal daarvoor ingerichte advieskring. Zij reflecteren op vaste momenten op de tussenproducten van de commissie en haalt feedback op in hun achterban. De advieskring mens en maatschappij bestaat uit vertegenwoordigers van vakverenigingen, lerarenopleidingen, vervolgonderwijs en maatschappelijke organisaties. De advieskring is onderverdeeld in vier kamers, één per vakgebied, met economie en bedrijfseconomie als gecombineerde kamer, en wordt ondersteund door vier secretarissen: Hans Palings (aardrijkskunde), Henk van den Boomgaard (economie/bedrijfseconomie), Ben Bornebroek (filosofie) en Ozan Karakoc (geschiedenis). Zij zorgen voor afstemming met hun achterban en verzamelen feedback op de tussenproducten van de vakvernieuwingscommissie. Voor specifieke adviezen over leermiddelen, toetsing en examinering wordt de commissie bijgestaan door het College voor Toetsen en Examens (CvTE), Stichting Cito en Media voor Educatie, Vak en Wetenschap (MEVW).

Eerste adviesronde over karakteristiek en raamwerk

Tijdens de eerste adviesronde boog de advieskring zich over twee belangrijke tussenproducten: de karakteristiek van elk vak en het bijbehorende raamwerk met een globale schets van de domeinen. "Het cluster mens en maatschappij wordt gevormd door vier, of eigenlijk vijf door economie en bedrijfseconomie, specifieke vakken", legt Zeldenrijk uit. "Natuurlijk met overlap, daarom is er ook een gezamenlijke alinea geschreven waarin staat wat de vakken gemeenschappelijk met elkaar hebben." Het vak aardrijkskunde bevindt zich overigens, door de combinatie van sociale en fysische geografie, op het snijvlak van mens en maatschappij en mens en natuur.

"We hebben veel en inhoudelijk sterke feedback ontvangen van de advieskring," vertelt Zeldenrijk. "De vakvernieuwingscommissie heeft vooraf gerichte vragen geformuleerd, zodat de feedback goed aansluit bij wat we wilden toetsen. Onze belangrijkste vraag aan alle vier de kamers was of de keuze van domeinen per vak als representatief, gelijkwaardig en toekomstbestendig wordt gezien. Daarnaast hadden we per vakspecifieke vragen." Omdat er al zoveel onderwijsprofessionals in deze fase betrokken zijn, versterkt dat het draagvlak, is de verwachting.

“Natuurlijk verwelkomt niet iedereen veranderingen met applaus”, zegt Zeldenrijk, “maar draagvlak betekent ook dat je weet wat er gaat komen en daar inspraak op mag hebben. Dus dat het niet als een soort geparachteerd nieuw curriculum neerdaalt en dat je plotseling iets heel nieuws moet gaan doen. We willen mensen in het hele proces meenemen.”

Aardrijkskunde

Hans Palings is voormalig vakdidacticus aardrijkskunde, afgevaardigde namens de vakvereniging KNAG en secretaris van de kamer aardrijkskunde. Hij beschrijft een breed opgezet consultatieproces. De leden van de KNAG en de Landelijke Vereniging voor Geologische Activiteiten werden geraadpleegd, evenals de achterban van de Vereniging Gemeenten voor Duurzame Ontwikkeling en de Atlantische Onderwijscommissie. Ook lerarenopleiders hebben zich over de tussenproducten gebogen. “Zij zijn met name belangrijk, omdat ze de schakel vormen tussen de onderwijspraktijk en wetenschappelijke inzichten,” aldus Palings. De respons bij alle organisaties was hoog, wat duidt op betrokkenheid.

Er was veel herkenning in de denkrichting van de commissie, al werden er ook kritische kanttekeningen geplaatst. “De conceptvraagstukken moeten duidelijker gedefinieerd worden. Door vraagstukken als uitgangspunt voor het examenprogramma te nemen, kan het beeld ontstaan van een ‘zwaar’ schoolvak. Aardrijkskunde

“Spannend was het zeker, om er in deze fase al zoveel mensen bij te betrekken.”

redt de wereld niet in haar eentje,” zegt Palings. “Wel helpt het vak leerlingen bij het begrijpen en analyseren van wereldvraagstukken via schaalniveaus en regionale en lokale toepassingen.” Over het raamwerk was men in grote lijnen positief, ook over de opbouw en de eenheid tussen vmbo, havo en vwo. Een terugkerende discussie ging over regio’s: schrijf je die voor, of laat je de keuze over aan de docent? Europa als voorbeeldregio roept verdeelde reacties op.

Economie en bedrijfseconomie

Bij de kamer economie/bedrijfseconomie is vakvereniging Vecon nauw betrokken, evenals stichting Our New Economy en vertegenwoordigers vanuit het hbo. “We hebben vanuit drie richtingen input verzameld,” vertelt economiedocent en Vecon-afgevaardigde Henk van den Boomgaard,

secretaris van deze kamer. “Het hbo verzamelde reacties op de adviesvragen, Our New Economy leverde input van wetenschappers en de Vecon heeft tijdens studiedagen docenten gevraagd om zich te verdiepen in de karakteristiek en het raamwerk.”

Zo ontstonden er drie documenten, die Van den Boomgaard heeft omgesmeed tot één document voor economie en één document voor bedrijfseconomie. “Deels hebben we naar consensus toe kunnen werken, deels hebben we bewust verschillende inzichten aangegeven”, licht hij toe. “Vaak niet heel groot, maar meer met verschillende accenten, zodat de commissie hiervan op de hoogte is. Deze verschillende visies kunnen immers ook interessant zijn voor de vervolgstappen van het vakvernieuwingsproces.”

Een belangrijk punt uit de feedback is dat het huidige havo-programma bedrijfseconomie als overladen wordt ervaren. Zo is er behoefte aan het schrappen van juridische onderdelen, zoals erfrecht en familierecht. Daarnaast wordt benadrukt dat bedrijfseconomie een eigen identiteit heeft. Leerlingen moeten het vak ook kunnen volgen zonder dat ze economie in de onderbouw hebben gehad.

Een belangrijk aandachtspunt voor economie is het kernconcept waar economisch handelen zich naar dient te richten, of waar economisch handelen uit voortkomt. “Wat is welvaart? Voor iemand in Amsterdam, driehoog achter, is dat heel iets anders dan voor iemand die op het platteland woont, niet alleen qua ruimte, maar ook qua mensen, cultuur, etcetera”, illustreert Van den Boomgaard.

“Daar willen we heel graag meer aanscherping in. We willen immers dat leerlingen een begrip als welvaart eenduidig kunnen definiëren, het kunnen herkennen en ermee kunnen werken.”

“Nu is het moment om je stem te laten horen. Wat je nu inbrengt, kan straks het verschil maken voor hoe jouw vak er in de toekomst uitziet.”

Ook leeft de zorg dat het vmbo-programma een versimpelde afgeleide wordt van havo en vwo, het zogeheten ‘theezakjesmodel’. Tot slot wordt aandacht gevraagd voor meerdere vormen van allocatiemechanismen. “Men vindt het belangrijk dat de vakvernieuwingscommissie, behalve naar de markt als allocatiemechanisme, ook kijkt naar wat de overheid kan doen of naar de betekenis van de commons, de gemeenschappelijke middelen of collectieven”, legt Van den Boomgaard uit. “Kortom, gaat het om welvaart, of behoeftebevrediging, of economisch welzijn? Economie gaat immers vooral over het maken van keuzes. Wie heeft waar behoefte aan?”

Filosofie

Ben Bornebroek, filosofiedocent, afgevaardigde namens vakvereniging VFVO en secretaris van de kamer filosofie, vertelt over een intensieve en actieve raadpleging, zowel online als fysiek. Vakvereniging VFVO, het Netwerk Filosofie en Filosofie Oost-West zijn hierbij betrokken. Ook was er een goede samenwerking met de vakdidactici, die over zes plekken in het land zijn verdeeld. Er werd gewerkt met vragenformulieren en er waren forumdiscussies. “Op die manier verzamelden we veel waardevolle feedback”, zegt Bornebroek.

De filosofen waren over het algemeen enthousiast over de formulering van de karakteristiek. “Het is een goed verhaal geworden over het doel van het vak filosofie”, aldus Bornebroek.

Drie belangrijke kritiekpunten kwamen tijdens de achterbanraadpleging naar voren. Bornebroek somt op: “Ten eerste was er onrust over het voorstel om wijsgerige antropologie uit het curriculum te halen. Dit geldt voor veel docenten als een essentiële kapstok van het vak filosofie. Ten tweede ontstond er veel discussie over de balans tussen kennis en vaardigheden: in de karakteristiek lag de nadruk volgens sommigen te veel op vaardigheden. Ten derde werd de westerse dominantie in het curriculum besproken: hoe geef je ruimte aan andere denktradities?” De commissie gaat tijdens de komende ontwikkelsessies met deze feedback aan de slag.

Geschiedenis

De kamer geschiedenis bestaat uit de vakvereniging VGN, het Nationaal Instituut Nederlands Slavennijverheden en Erfenis (NiNsee), het Kenniscentrum Integratie & Samenleving (KIS) en het Meesterschapsteam. Geschiedenisdocent en VGN-afgevaardigde Ozan Karakoc is secretaris van de kamer geschiedenis. Hij vertelt: “Binnen de kamer geschiedenis is de bereidheid onder docenten en andere onderwijsprofessionals om input te leveren groot, wat me niet verrast. De vakvernieuwing geschiedenis leeft sterk onder docenten vanwege de directe impact op de inhoud van ons werk.”

Tijdens verschillende online en offline bijeenkomsten werd feedback verzameld op de adviesvragen van de commissie. Karakoc: “Een belangrijk spanningsveld dat naar voren kwam, is dat tussen overladenheid van het curriculum en verschralling van de inhoud. De advieskring waarschuwde daarom dat het schrappen van onderwerpen om het programma voor geschiedenis te ontlasten, kan leiden tot verlies aan diepgang en historisch besef. Ook werd benadrukt dat er behoefte is aan meer kenniscomponenten in het programma. Daarnaast betrof een belangrijk advies het taalgebruik. Heldere formuleringen zijn essentieel. Sommige termen in karakteristiek en raamwerk blijken voor meerderlei uitleg vatbaar, wat tot verwarring en onduidelijkheid kan leiden. Dat is ook een belangrijk aandachtspunt voor de uitwerking straks van de conceptexamenprogramma's.”

Karakoc bestempelt de samenwerking tussen de vakvernieuwingscommissie en de advieskring als constructief. Hij is ervan overtuigd dat dit gezamenlijke proces leidt tot inhoudelijk sterke, breed gedragen conceptexamenprogramma's voor het geschiedenisonderwijs van de toekomst.

Meer informatie

Meer informatie over de vakvernieuwing is te vinden op: www.slo.nl/actualisatie. Per vakvernieuwingscommissie is er daarnaast een webplatform ontwikkeld om geïnteresseerden op de hoogte te houden. Voor mens en maatschappij is dat: www.actualisatie-examenprogrammas.nl/mens-maatschappij. Je kunt je op dit webplatform aanmelden voor automatische updates, zodat je op de hoogte blijft van de vorderingen in het traject.

‘Laat je horen!’

“Spannend was het zeker, om er in deze fase al zoveel mensen bij te betrekken”, blikt procesregisseur Zeldenrijk terug. Alle feedback ziet ze als heel waardevol en constructief. Het was vooral ook spannend voor de commissieleden. “In totaal 35 mensen die één dag in de week, twee jaar lang bezig zijn met de vernieuwing van deze vijf vakken”, vat ze de inspanning samen. Zeldenrijk vindt het ontzettend waardevol dat alle vakverenigingen en de andere betrokken organisaties heel serieus werk hebben gemaakt van het beantwoorden van de adviesvragen en veel leden van hun achterban wisten te mobiliseren om feedback te geven. “We zijn op dit moment aan het kijken en afwegen welke feedback we nu al kunnen gebruiken en welke feedback voor het verdere proces relevant is”, schetst ze. “Vervolgens passen we de karakteristiek en het raamwerk aan.” Zeldenrijk constateert ook gezamenlijke aandachtspunten in de feedback: overladenheid, balans tussen kennis en vaardigheden en thema’s als diversiteit. “We bekijken de feedback per vak, maar ook in samenhang. Dat is belangrijk voor een evenwichtig totaalbeeld en afstemming tussen de vakken”, stelt ze.

“Intussen heeft de vakvernieuwingscommissie ook een vlucht naar voren genomen en zijn we bezig met het uitwerken van de eerste doelformuleringen die straks de basis vormen voor de conceptexamenprogramma’s.”

De komende anderhalf jaar volgen nog twee adviesrondes, de eerstvolgende net voor de zomervakantie van 2025 en de tweede in het voorjaar van 2026. Zeldenrijk roept onderwijsprofessionals van alle mens- en maatschappijvakken op om zich via hun vakvereniging of een van de andere betrokken organisaties te mengen in de adviesrondes. “Het gaat om de inhoud van je dagelijkse werk. Nu is het moment om je stem te laten horen.” Bornebroek sluit zich daarbij aan: “Wat je nu inbrengt, kan straks het verschil maken voor hoe jouw vak er in de toekomst uitziet.”

Meer informatie

Lees het laatste nieuws op slo.nl/actualisatie. Voor ieder leergebied zijn ook webplatforms ontwikkeld om op de hoogte te blijven van vorderingen in het traject. Meld je aan voor de automatische nieuwsupdates op www.actualisatiekerndoelen.nl.

slo / een doordacht curriculum
dat doen we *samen*